

ריבונה של תורה

רעיונות ומאמרים לפרשת השבוע

גליה קצ"ז

פרשת וישב

תחרות אחים

קנאה על חבירי. וכששאל אותו רב נחמן מדוע אינו קם מקברו והולך לביתו, השיב רב אחאי שאין למתים רשות לקום מקבריהם עד לתחיית המתים.

"עצמות" מלשון "עצמיות"

תלות זו של רקבון העצמות במידת הקנאה שבאדם טעונה ביאור, כי לכאורה אין שום קשר בין הדברים. וביאר הגרי"פ גולדווטר שליט"א (יצפון לישרים תושיה פרי קרח), שקנאה היא ביטוי לאיבוד עצמיותו של המקנא. כי כל עוד האדם מרגיש ביעודו ותפקידו הפרטי - "בשבילי נברא העולם" - אין מקום לקנאה. רק כאשר האדם רואה את עצמו אחד מני רבים, אזי מודד הוא את עצמו ביחס לאחרים, ומתבטל כלפיהם ומקנא בהם. והנה העצמות הן עיקר הגוף (עי"פ אבן עזרא בראשית יח, כז) ["עצמות" מלשון "עצמיות" "עוצמה"], ומי שיש בו קנאה, ולא מיצה בחייו את כוחותיו אלא חיקה לאחרים, גם במותו לא תתקיים עצמיותו, ועצמותיו, שהם עיקרו של הגוף, ירקבו ויתבטלו בקרקע עולם. וראה בביאור הגר"א על הפסוק (משלי יא, כה) "נפש ברכה תדושן" - "מי שמברך לכל אדם וחפץ בטובתו ואינו מקנא בו ומחמת זה ישמח לב בני אדם וידשן עצמות שומעיו המתברכין ולכן גם הוא ידושן, אך האדם המקנא הוא בהיפך- ורקב עצמות קנאה".

עצמות יוסף העידו שמעולם לא קינא

ונמצא, שמי שעצמותיו לא נרקבו לאחר מותו, יש בזה עדות שלא היתה קנאה בלבו במשך כל ימי היותו עלי אדמות. ועל פי זה ביאר בשו"ת בית יצחק (אוי"ח בצלעות הבית סי' ד) את דברי יוסף לאחיו לפני מותו (בראשית נ, כה) "והעליתם את עצמותי מזה". כי יוסף ידע שאחיו חששו כל השנים שמא שנאם ונטר להם איבה בליבו, ולכן ציוה להם ולבני ישראל להעלות את עצמותיו לכשיגאלו ממצרים, ורמז להם בזה שאף לאחר עשרות שנים לא ירקבו עצמותיו ויעלו אותם ממצרים, וזה יעיד על כך שמעולם לא קינא או שנא את אחיו בגין מעשיהם.

ויש להוסיף שאף שיוסף נחנט מכל מקום כבר כתב בהגהות חשק שלמה על המשניות (שלהי טהרות) שהחידוש אצל יוסף הוא שאף אם לא היה נחנט היו עצמותיו נשמרים ומתקיימים ללא שום ריקבון כיון שלא קינא באחיו.

[ויש להעיר, כי חז"ל דרשו (ביק צב, א) שבארבעים שנה שהיו ישראל במדבר היו עצמות יהודה מגולגלין בארון [מפני שנתחייב נידוי על תנאי]. ואף שיהודה היה בין האחים העיקריים שהשתתפו במכירה לא נרקבו עצמותיו, וצריך ביאור כי בתורה נאמר "ויקנאו בו אחיו", וקנאה פוגמת בעצמות כמבואר. וראה עוד במהרש"א ביומא (כב, ב) שאף שאול המלך היו עצמותיו קיימים לדורות על אף שקינא לדוד].

בספר "נחל קדומים" לרבינו החיד"א (פרי ויחי אות י) כתב בשם בעל ה"כח ה'", שהשם "יוסף" מסוגל לעורר קנאה בלב אחרים, ואדם שנקרא בשם זה על פי רוב יקנאו בו קרוביו ורעיו. והוסיף רמז לדבר, כי "יוסף" הוא בגימטריא "קנאה" [156], וכידוע שנתקנאו בו אחיו, וכפי שהעידה התורה בפרשתנו (פלי"ז פס' יא) "ויקנאו בו אחיו", וכן כדברי חז"ל (שהש"ר ח, ז) "עזה כמות אהבה שאהב יעקב ליוסף. קשה כשאל קנאה שקנאו בו אחיו".

לאור זאת ביאר החיד"א את הדין ודברים שהיה בין השבטים ליוסף לאחר מות יעקב. כי האחים חששו שמא יוסף ינקום בהם על שעוללו לו, ושלחו שליחים לפייסו, ועל כך נאמר בפרשת ויחי (נ, טו) "ויצו אל יוסף לאמר". ופירש החיד"א שהאחים רמזו ליוסף ששמו גרם, כי השם יוסף מסוגל לעורר קנאה, ועל כן אין לו לנטור להם. וזהו "אל יוסף לאמר", כלומר, לאמור לו ששמו "יוסף" גרם. אך כבר כתב רבינו שמשון ש"יוסף" בגימטריא "דבקים", וזהו שהשיב יוסף על טענתם (שם פס' יט) "התחת אלוקים אני", כלומר, שאדרבה שמי מורה על דבקותי באלוים, ודבקות זו מסירה ממני כל קנאה ושנאה, ולכך לא שמי גרם לקנאתכם.

קנאת אחי יוסף רמוזה בפסוק (פס' לו) "והמדנים מכרו אותו אל מצרים", שלא נאמר "מדנים" כפי שהיה ראוי לומר, אלא "מדנים" מלשון ריב ומדנים [כמו שנאמר (משלי ו, יט) "משלח מדנים בין אחים"], וביאר השם משמואל (פרי מטות תרע"ז) שלכל אומה יש כח טומאה מיוחד לפגום בישראל, וכח המדנים הוא כשם מלשון מדנים ומחלוקת, ולכן נמכר יוסף ע"י אחיו ונתגלגל למדנים.

הסת החי שגער בפועליו של רב נחמן

ועתה נתבונן עד היכן הגיעו מעלותיו הנאצלות של יוסף הצדיק. כי הנה בודאי מי שהיה בן זקוניו ואהובו של אביו, יתום ואח יחידי לאחיו הקטן, והושלך לבור ונמכר לעבד ונתגלגל ככל הגלגולים שעברו על יוסף, לא יתכן שלא תכנס בליבו מחשבת קנאה ושנאה לאחיו שגרמו לו כל זאת. כל בן תמותה יציר חומר הוא, וככזה אמורה הקנאה והנטירה לבעור כאש בעצמותיו כשיעוללו לו כן. אך יוצא דופן ויחיד סגולה היה יוסף, כי הוא היחיד שעמד בנסיון עצום כזה, והעידו בו רבותינו שמעולם לא קינא במאן דהוא.

במה דברים אמורים? הנה ידוע המעשה (שבת קנב, ב) בפועלים שהיו חופרים בשדהו של רב נחמן, ופתאום גער בהם רב אחאי שהיה קבור שם. באו הפועלים לרב נחמן ואמרו לו שיש אדם חי שקבור בשדהו. בא רב נחמן ושאל אותו כיצד יתכן שהוא שלם ולא נהפך לעפר ככל המתים. והשיב לו רב אחאי שכך נאמר בספר משלי (יד, ט) "ורקב עצמות קנאה", שכל מי שיש לו קנאה ושנאה ותחרות בלבו על חבירו עצמותיו נרקבים, אך מי שאין לו קנאה בלבו אין עצמותיו נרקבים, ואני מעולם לא היתה לבני

ישימך אלקים כאפרים מבלי גאות, וכמנשה מבלי קנאה על טובת חברו

ומדברי רבינו עזריה פיג'ו בספר **בינה לעיתים** (ח"ב דרוש ב לתפלה)
למדנו, שיוסף שראה עד היכן מגיע כוחה של הקנאה, ובפרט גודל
רעת ההפלייה והשינוי בין הבנים, שגרמו לקנאת אחים ולגלות
מצרים, הקפיד מאד שלא להפלות בין בניו. [וכמבואר בדברי
חז"ל שהשינוי ששינה יעקב בין בניו גרם לכל זאת, וכפי שדרשו
במסכת שבת (י, ב) "לעולם אל ישנה אדם בנו בין הבנים, שבשביל
משקל שני סלעים מילת שנתן יעקב ליוסף יותר משאר בניו
נתקנאו בו אחיו ונתגלגל הדבר וירדו אבותינו למצרים". וכן
פירש **הספורנו** (פס' ד) "ויראו אחיו כי אותו אהב אביהם. בזה טעה
יעקב לשנות לבן בין הבנים בענין שיכירו אחיו את האהבה אשר
בלבו". וכן כתב **הרמב"ם בהלכות נחלות** (י, ג) "ציוו חכמים שלא
ישנה אדם בין הבנים בחייו אפילו בדבר מועט **שלא יבואו לידי
תחרות וקנאה כאחי יוסף עם יוסף**".]

וכתב שם "הסתכל כמה הקפיד יוסף על הקנאה, כי זה היה
אחד מהטעמים העצומים אשר הניעוהו להשתדל כל כך להחליף
ידי אביו הזקן כששם הימין על ראש אפרים והשמאל על ראש
מנשה בברכו אותם, עד שאמר לו - לא כן אבי כי זה הבכור שים
ימינך על ראשו. כי בראות יוסף מה שמתעלה אפרים בשימת
הימין חשש פן יתקנא בו אחיו הגדול ממנו ויבוא הדבר לידי
שנאה".

ומעתה נבין היטב את סודה של הברכה שמאציל כל אב לבניו
מדורי דורות - **"ישימך אלקים כאפרים וכמנשה"**, וכפי שביאר
בספר "אגרא זכלה" (פ' ויח) שהכוונה בזה היא שהאב מברך את
בניו שלא יקנאו זה בזה ויחיו באהבה ובשלום ובאחדות הלבבות.
כי כך ראה יעקב כשבירך את אפרים ומנשה והקדים את הקטן
לגדול, שלא שנאו זה את זה, מנשה הגדול לא נתקנא בהקדמת
אפרים, ואפרים לא נתגאה על מנשה, ועל כן אמר בך יברך ישראל
ישימך אלקים כאפרים מבלי גאות וכמנשה מבלי קנאה על טובת
חברו.

ובודאי שאפרים ומנשה ירשו מעלה זו מאביהם יוסף שכפי
המבואר במאמר זה לא קיננה בליבו מעולם מחשבת קנאה
ושנאה לאחיו למרות כל מה שעבר עליו בסיבתם.

כתובת המערכת: מודיעין עילית, מסילת יוסף 3/10
טל' 08-9744220 פקס: 153-89744220 ©
רשת להארות והעזרות ולקבלת האהבה האקוונת בא"י:
rinuna@shtaygen.co.il

"כל הנותן עינו בכוסו העולם דומה עליו כמישור"

ובפרדס יוסף (שמות יג, יט) הביא בשם **הגאון הספרדי ר' חיים
עמרם זצ"ל**, שזו הסיבה ששאר השבטים מלבד יוסף לא ציוו
להעלות את עצמותיהם ממצרים, לפי שהיתה בהם קנאה ביוסף
וחששו שמא לא יתקיימו עצמותיהם זמן רב [ויש להעיר שאם כן
מדוע בנימין לא ציווה כן והרי הוא לא קינא באחיו ולא השתתף
במכירה].

אולם יש ללמד זכות על השבטים הקדושים, כי הנה כשעמד
יוסף עם אחיו, נאמר "וישכרו עמו" (בראשית מג, לד), ופירש **רש"י**
שמיים שמכרוהו נדרו שלא לשתות יין, ואותו יום שסעדו עם
יוסף שתו. והקשה **המהרש"א** (ח"א שבת קלט, א) שהרי האחים לא
ידעו שזהו יוסף וכיצד הותר להם לשתות. ותירץ **הפרדס יוסף**
(בראשית מג, לד) על פי דברי חז"ל **במסכת יומא** (נה, א) "כל הנותן עינו
בכוסו [אוהב להשתכר], כל העולם כולו דומה עליו כמישור",
ופירש **רש"י** שממון אחרים נדמה לו כהיתר. ונמצא שאיסור
שכרות יין הוא למי שאינו נקי מקנאה וחומד בליבו ממון אחרים.
וכיון שמכירת יוסף היתה מחמת קנאה לכך נדרו השבטים
וקיבלו עליהם שלא לשתות יין. אמנם כשסעדו עם יוסף, העניק
להם יוסף מתנות, ושם נאמר "ותרב משאת בנימן ממשאת כולם
חמש ידות", ולמרות זאת ראו האחים שאין הם מרגישים שום
קנאה כלפי בנימין, ומזה הבינו שתשובתם שלימה ובטלה אצלם
מידת הקנאה, וממילא הותר להם לשתות. [זהו שנאמר "וישא
משאת מאת פניו אלהם ותרב משאת בנימן ממשאת כלם חמש
ידות, וישתו וישכרו עמו", שכשראו שלא קינאו בבנימין שקיבל
יותר מהם התירו את הנדר ושתו יין].

"מידת הקנאה יש בה צורך גדול לתלמיד חכם"

והנה **הבית הלוי** (פס' יא) דקדק, שכשסיפר יוסף לאחיו על חלומו
הראשון לא נזכר לשון קנאה, ולא נאמר אלא **"וישנאו אותו"** (פס'
ד), ורק בחלום השני נאמר **"ויקנאו בו אחיו"**. וביאר שהחלום
הראשון שבו חלם יוסף על אלומות השדה רומז לדברים גשמיים
כעושר וממון ושיהיו אחיו נצרכים לו לפרנסה. ולכן לא נאמר
שקנאו בו כי צדיקים כמוהם לא יקנאו בעושר ובהצלחת עוה"ז,
אלא ששנאו אותו על שחושב שהם יצטרכו לו והוא ימשול בהם.
אך בחלום השני שחלם על השמש והירח שהם ענינים רוחניים,
ורמז להם בזה שימלוך עליהם אף במעלותיו הרוחניות, לא נאמר
לשון שנאה אלא קנאה, והיא קנאה המותרת קנאת סופרים
שראויה היא לאדם שיקנא בחברו.

צא ולמד מה כוחה של קנאת סופרים מדברי **הכתב סופר** (בראשית
ל, טו) שכידוע קנאה לאה ברחל ועל כן שכרה את יעקב, ועשתה כן
לשם שמים לזכות להוליד בן מאותו צדיק. ומכח אותה הקנאה
נולד יששכר שמסמל את התלמיד חכם, **"כי מידת הקנאה יש בה
צורך גדול לתלמיד חכם"**.

לתיאום דרשות ושיעורים: 050-4191861 - **rinuna@shtaygen.co.il**

לעיני

ר' בנימין בן משה זצ"ל
וסרח (שרה) בת רחמה ע"ה

לעיני אהרן בן יחיא מעברי ז"ל
ומרת רחל בת סאלחה ע"ה
ומרת נאזיה בת תאגיה ע"ה

להצלחת ר' יהודה דגנה ומש'.
ולעיני אבלין בת איבון ע"ה.
ומאור בן עביה ז"ל.

להצלחת

ר' יצחק ודייזי רבקה קקון וילדיהם.
ולרפואת ברוך בן אליס הי"ו.